

DE MIERENPATER

Jef Boosten

Een van de straten in Broekhem-Noord is genoemd naar de Jezuïet Dr. Erich Wasmann. Deze pater was een van de bewoners van het St. Ignatiuscollege aan de Kloosterweg in Broekhem. Erich Wasmann was al tijdens zijn leven een geleerde met wereldfaam.

St. Ignatiuscollege

Het momenteel in verval geraakte gebouw was een van de hoogburchten van de Jezuïetenorde in Nederland. Oorspronkelijk was Pruisen (Duitsland) de thuisbasis van de Jezuïeten. Als gevolg van de "Kulturkampf" werden de Jezuïeten in 1872 uit Pruisen verdreven. Vanuit "Maria Laach" vertrokken de paters naar Nederland. Ze vestigden zich in Wijnandsrade. Toen het gebouw in Wijnandsrade te klein werd, ging men in de omgeving zoeken naar een geschikte locatie voor een nieuw te bouwen klooster. Deze werd gevonden in het dal van de Kattebeek aan de voet van de Heyberg in de toenmalige gemeente Hulsberg. Een van de redenen om zich hier te vestigen was de nabijheid van station Valkenburg, waardoor men in staat was zich snel per spoor in alle richtingen te verplaatsen.

St. Ignatiuscollege 1926

Op 1 mei 1893 werd de eerste steen gelegd voor het nieuwe klooster. Het imposante gebouw werd ontworpen door architect Hürth en werd voor 1.000.000 mark gebouwd door aannemer Hubert Habets uit Valkenburg. De bouw duurde twee jaar en het was toen het grootste gebouw van Nederland. Het klooster was een centrum van kennis en wetenschap. Het heeft in de loop der jaren vele hooggeleerde Jezuïeten geherbergd. In 1911 werd nog een vleugel aan het gebouw toegevoegd, waarin o.a. de bibliotheek gevestigd werd. Deze bibliotheek bevatte 170.000 banden. In de bloeiperiode van het klooster verbleven er 50 professoren en paters, 100 theologanten, 70 filosofen en 45 broeders. Er waren praktijkruimten voor chemie, fysica en biologie. Ook was er een grote drukkerij en een eigen boerderij. Bekend was ook de sterrenwacht, de koepel is nog steeds zichtbaar op de rechtervleugel van het gebouw. De telescoop hiervoor werd op de wereldtentoonstelling van Chicago voor 8.000 mark gekocht. Deze telescoop bestaat nog steeds en is nu in gebruik bij de sterrenwacht in Brunssum.

Dr. Erich Wasmann S.J.

Erich Wasmann werd op 29 mei 1859 geboren in Meran, Süd Tirol destijds Keizerrijk Oostenrijk. Hij was de zoon van kunstschilder Friedrich Wasmann. Na een studie op diverse scholen sloot hij de gymnasiale studie af op de kostschool van de Jezuïeten in Feldkirch, Vorarlberg. Waarschijnlijk mede hierdoor voelde hij zich aangetrokken tot deze orde. Op 28 september 1875 trad hij in bij de Jezuïeten. Hij werd geplaatst in het noviciaat van de "Deutschen Provinz" van de Jezuïeten in Exaeten bij Roermond.

Na de studie werd hij in 1889 priester gewijd. Al tijdens zijn studie had hij grote problemen met zijn gezondheid. Na een volledige instorting door een zware longziekte werd hem door de artsen voorgeschreven om veel naar buiten te gaan in de gezonde lucht van de Limburgse heide. Tijdens deze verblijven in de buitenlucht groeide zijn belangstelling voor de natuur. Aanvankelijk voor vlin-ders en kevers, later voor mieren. Dit groeide uit tot een wereldvermaarde kennis van mieren en hun gasten.

Eigenlijk was zijn zwakke gezondheid, die zijn hele leven problemen opleverde, de oorzaak dat hij in zich ontwikkelde tot een vermaarde geleerde. Aanvankelijk bestudeerde hij kevers maar al snel richtte hij zich op mieren en de gasten die in de mierennesten verbleven. Hieraan heeft hij de bijnaam mierenpater te danken.

Na zijn professie in 1893 werd hij medewerker van het tijdschrift van de orde "Stimmen aus Maria Laach".

Vanaf 1899 verbleef hij in het Schrifstellerheim Luxemburg. In 1912 werd hij in het Ignatiuscollege te Valkenburg geplaatst en hier kon hij zich volledig gaan wijden aan het bestuderen van mieren en hun gasten.

Er verschenen steeds meer wetenschappelijke publicaties van zijn hand. In eerste instantie bestudeerde hij inlandse mieren. Hij ontdekte dat ook vele andere dieren als gast in de mierennesten leefden en van het werk van de ijverige mieren profiteerden. Wasmann staat o.a. bekend om zijn beschrijving van een bepaald soort mimicry (nabootsing), hierbij leeft het nabootsende dier samen met zijn voorbeeld. Bijvoorbeeld een kever in een mierenkolonie die mee profiteert van het werk van de mieren en ook het gedrag van de gastheren overneemt. Dit wordt Wasmiaanse mimicry (Wasmiaanse nabootsing) genoemd en is nog steeds een begrip in de biologie.

Omdat hij volledige medewerking van de leiding van het klooster kreeg om zich aan deze studie te wijden en vele van zijn medebroeders op exotische plekken van de wereld verbleven, kon hij beschikken over levend materiaal dat over de hele wereld verzameld werd. Dit waren vaak plekken waar voorheen nog nooit een blanke zich had vertoond.

Erich Wasmann in zijn werkkamer

Hij kreeg de beschikking over een speciale studieruimte met kweekkasten waarin levende mieren- en termietenvolken met hun gasten leefden. Zo was hij in staat dieren in een bijna levensechte situatie te bestuderen. Belangrijk zijn

nog steeds de boeken en publicaties die hierover van zijn hand verschenen zijn. In totaal publiceerde hij, naast vele andere werken over insecten, 289 wetenschappelijke boeken en geschriften over mieren, termieten en hun gasten. Hij was een graag geziene gast op wetenschappelijk congressen waar hij voordrachten verzorgde over zijn belangrijk werk en zijn theorie hierover. Deze theorie was niet altijd onomstreden en vaak moest hij zijn zienswijze verdedigen. Een beroemd debat vond plaats in Berlijn in 1907 waar hij zich moest verdedigen tegen aanhangers van de evolutietheorie van Darwin.

Wasmann en Darwin

In het geboortjaar (1859) van Wasmann was immers het boek van Charles Darwin "On the Origin of Species" verschenen, waarin deze zijn zienswijze gaf op de evolutie en het ontstaan van nieuwe soorten. Dit was voor die tijd een revolutionair boek dat grote weerstand ondervond in de wetenschappelijke wereld. Men ging namelijk tot dan toe uit van het scheppingsverhaal.

Wasmann had over de theorie van Darwin aanvankelijk, vanuit zijn Christelijk geloof, een andere zienswijze. Het scheppingsverhaal was voor hem de leidraad van het wel en wee in de natuur. Toch stond hij niet geheel afkerig tegenover de Darwintheorie. In de loop van de tijd paste hij zijn mening aan en was hij van mening dat de evolutietheorie met de geloofsleer in overeenstemming gebracht kon worden. Zijn insteek was dat door natuurlijke selectie soorten konden veranderen in hun doen en laten.

Mierencollectie

Wereldberoemd was en is nog steeds de collectie preparaten van mieren, termieten en hun gasten die Wasmann in de loop van zijn wetenschappelijk leven had opgebouwd. Deze collectie bevat 1000 mieren- en 2000 termietensoorten en meer dan 2000 verschillende gastsoorten. Onder deze gasten bevinden zich voornamelijk kevers, maar ook mijten, wantsen, bladluizen en vlinders. Na het overlijden van Wasmann op 27 februari 1931 bleef deze collectie in het Ignatiuscollege als "Museum Wasmannianum". In 1941 werd de collectie in bruikleen gegeven aan het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. De Jezuïeten werden in 1942 uit het Ignatiuscollege verdreven. In het klooster werd door de Nazi's een SS-Reichsschule gesticht.

SS-Reichsführer Heinrich Himmler, hij was een fervent amateurentomoloog, was er achter gekomen dat de collectie Wasmann zich in het Natuurhistorisch Museum bevond. Hij stuurde een afgezant naar Maastricht en gaf het bevel (ondertekend door Seyss-Inquart) de collectie naar Berlijn te brengen. Daar kwam ze terecht in de bunkers van het Entomologisch Instituut.

Na de bevrijding van Maastricht in 1944 hoorde een majoor van het 9e Amerikaanse leger hoe het vergaan was met de collectie Wasmann. Deze majoor, John Wendell Bailey, was vlektyfuscontroleur en hoogleraar in de vergelijkende anatomie aan de universiteit van Richmond. Hij was ook amateur entomoloog en bekend met het bestaan van de collectie Wasmann. Hij wou de collectie

bestuderen en was woedend dat ze naar Berlijn was gehaald. Zodra het mogelijk was reisde hij naar Berlijn om de collectie terug naar Maastricht te halen. Dit ging niet zonder slag of stoot, het Entomologisch Instituut lag immers in de Russische zone van Berlijn. Hij wist echter de Russen over te halen hem de collectie naar Maastricht terug te laten brengen. Het verhaal gaat dat veel alcohol nodig was om de Russen te overreden. Op 29 september 1945 kon een trotse majoor Bailey de collectie overhandigen aan vertegenwoordigers van het Natuurhistorisch Museum.

Een trotse majoor Bailey en blijde medewerkers van het Natuurhistorisch Museum op 29 september 1945

In 1964 werd de collectie Wasmannium aangekocht door de gemeente Maastricht. Ze bevindt zich nog steeds in het Natuurhistorisch Museum en wordt nog regelmatig gebruikt voor studiedoeleinden.

Bronvermelding

Dr. Erich Wasmann - Die Gastpflege der Ameisen 1920
Prof. Dr. F.J.J. Buytendijk - De Wijsheid der mieren 1922
Henk Struyker Boudier - Mier en slang
Maastricht silhouet nr. 80 - Natuurhistorisch Museum
Wiener Coleopterologenverein - **Erich Wasmann †**, Ein Nachruf juli 1931
Natuurhistorisch Maandblad 1945 en 1989
Entomologische berichten 2006